



Lívia Bott Domonkos

PRÁVA MAĎARSKÝCH DEŤÍ na SLOVENSKU V ROKU 2019



Lívia Bott Domonkos

Práva maďarských detí na Slovensku

SÚHRNNÁ VÝSKUMNÁ SPRÁVA, November 2019

Názov výskumnej činnosti:

DETI MAĎARSKEJ NÁRODNOSTI NA SLOVENSKU 2019 O SVOJICH PRÁVACH
SZLOVÁKIAI MAGYAR GYERMEKEK A JOGAIKRÓL 2019-BEN

Autor: PhDr. Lívia Bott Domonkos, PhD.

Lektor: Mgr. Liliana Bolemant, PhD.

Redaktor: Liliana Bolemant

Korektor: Mgr. Agnes Horváthová

Grafická úprava: Ing. Mária Vasil'ová, PhD.

FutuReg 2019

Úvod

„Právo nie je menu v jedálni, kde dáte dieťaťu polovičnú porciu“ – Herczegh Anita, 2014

Deti sú obrazom spoločnosti a odrážajú aktuálne problémy spoločnosti. Deťom má byť umožnené to najlepšie. Slovensko prijalo Dohovor o detských právach Charty OSN práve 20. novembra. 1989. Táto deklarácia dáva právo deťom byť stúpecami svojej vlastnej kultúry, hovoriť a učiť sa materinský jazyk. Dáva im aj právo na vyjadrenie svojho názoru.

Ako vnímajú deti maďarskej národnosti na Slovensku spomenutý dokument po 30 rokoch? Čo znamená byť dieťaťom maďarskej národnosti na Slovensku v roku 2019? Je dobré byť dieťaťom maďarskej národnosti na Slovensku v období, keď sa dostáva k slovu tzv. online generácia? Kde sa začína cesta uplatňovania práv detí: v spoločnosti, v škole, v rodine? Či u samotného dieťaťa, ako subjektu týchto práv, alebo u dospelých, ktorí rozhodujú o platných pravidlách? Ktoré sú tie práva, ktoré sa týkajú detí maďarskej národnosti na Slovensku? Spoločnosť je príliš abstraktná, rodina príliš konkrétna, dieťa príliš slabé na to, aby dokázalo uplatniť svoje práva a dospelí príliš silní na to, aby sa delili o svoje práva. Ako sa vymaniť z tohto zdanlivo bludného kruhu? Je jedinou správnou cestou „posadiť sa za okrúhly stôl“? Spočíva riešenie vo vzájomnom počúvaní sa, a to všade – v rodine, v škole, v komunite, v celej spoločnosti? Kto má byť iniciátorom týchto aktivít? Je zbytočné hovoriť, že deti túto cestu iniciujú svojimi otázkami a správaním sa spontánne a sústavne?

Minority Kids je prvým projektom na Slovensku, ktorý iniciovali príslušníci maďarskej národnosti a ktorý sa zameriava na podporu práv a rovnakých príležitostí pre deti, žijúce v menšinách. Projektom zastrešený blog, online poradňa a tím odborníkov fungujú už 5 rokov a pomáhajú deťom maďarskej národnosti na Slovensku. Kladú si za úlohu hľadať takú cestu, ktorá by sa nachádzala medzi ochranou záujmov a presadzovaním záujmov. Bola vytvorená platforma na ochranu najlepšieho záujmu detí maďarskej národnosti na Slovensku prostredníctvom informácií, poskytovania pomoci a budovania komunity pod heslom „PRE DETI - DETI SÚ HODNOTOU“. Práve prieskum, realizovaný v rámci projektu Minority Kids, je spôsob, ako sa priblížiť k ich svetu.

Ak chceme práva detí uplatňovať, je viac ako samozrejmé, že potrebujeme poznať názor a vedomosť samotných detí. Pomocou prieskumu sme si stanovili cieľ, získať objektívne a v čo najvyššej možnej miere reprezentatívne poznatky o tom, ako deti rozmýšľajú o svojich právach. Prieskum mapuje informovanosť o právach detí maďarskej národnosti v našej krajine z ich vlastného uhla pohľadu a hľadá odpovede na hore uvedené otázky.

Úlohou prieskumu nie je komplexne popísať situáciu v našej krajine, priority je zameraný na stav informovanosti v oblasti základných ľudských, detských práv a práv národnostných menšín v modernej dobe. Veríme, že zistené poznatky otvoria ďalšie okruhy otázok týkajúce sa detských práv, a najmä iniciujú diskusiu o ich uplatňovaní v živote našich detí. Pohľady, postoje a názory detí sú výzvou, na ktorú je potrebné náležite odpovedať.

PhDr. Bott Domonkos Lívia, PhD.
zakladateľka *MinorityKids.sk*,
ekonómka, výskumníčka,
odborník na detskú advokáciu

Dohovor o právach dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa bol prijatý dňa 20.11.1989 Valným zhromaždením OSN. Tento dokument postupne ratifikovalo 193 krajín, v dôsledku čoho sa stal najširšie prijatou zmluvou o ľudských právach v histórii. Dohovor o právach dieťaťa je prvým právne záväzným medzinárodným nástrojom presadzovania práv detí, pričom definuje občianske, politické, ekonomické, sociálne, zdravotné a kultúrne práva detí. Štáty, ktoré ratifikovali Dohovor o právach dieťaťa, sa zaviazali rešpektovať a zabezpečiť dodržiavanie všetkých práv garantovaných týmto dokumentom. V zmysle čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi. Dňa 1. marca 2016 Slovenská republika ratifikovala v poradí ako 40. členská krajina Rady Európy Dohovor Rady Európy o ochrane detí pred sexuálnym vykorisťovaním a sexuálnym zneužívaním (tzv. Lanzarotský dohovor).

Základné informácie o výskume a výskumnej metodológii

VÝBER TÉMY

Empirický výskum „Deti o svojich právach – Slovensko 2019“ uskutočnilo OZ FutuReg v dňoch 1.6. 2019 – 31.10. 2019. Podporovateľmi výskumu boli Fond pre podporu kultúry národnostných menšín, Slovenský výbor pre UNICEF a Nadácia pre deti Slovenska, ktorá spolu s autorkou štúdie pripravila aj otázky v dotazníku. Keď že rok 2019 je zároveň 20. výročím Dohovoru o právach dieťaťa, otázky boli cieľené na všeobecné poznatky o informovanosti detí o ľudských právach a právach dieťaťa a hodnotenie aktuálnej situácie na Slovensku v ich uplatňovaní.

Kampaň

Pod vplyvom kampane Rady Európy, cielenej na zvýšenie povedomia o rizikách prítomnosti detí v digitálnom svete, sme tejto téme venovali viacero otázok, z ktorých nasledujúce sa zdali byť najrelevantnejšie:

¹ Kampaň #SaferInternet4EU sa realizuje v 20 štátoch EÚ. Kampaň uviedol komisár EÚ v Deň bezpečnejšieho internetu (6. februára 2018), prebiehala počas celého roka v podobe mnohých aktivít zameraných na podporu kritického myslenia, mediálnej gramotnosti a digitálnych zručností. V rokoch 2019 a 2020 bude na 20 rôznych miestach v Európe zavedený kombinovaný kurz cieľený na pedagógov ZŠ a SŠ, ktorého hlavnou témou bude zvýšenie digitálnej bezpečnosti na základnej a strednej úrovni. účastníkmi kampane okrem zainteresovaných strán na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni, budú tiež siete centier bezpečnejšieho internetu EÚ, kde Slovensko reprezentuje portál zodpovedne.sk.

„Od online násilia k digitálnej úcte“ je názov konferencie, ktorá sa koná 21. novembra 2019, a na ktorej sa EÚ zaoberá výlučne právami detí pod názvom, **#DigitalRespect4Her**

Občania EÚ, vrátane mladých ľudí, rodičov a zainteresovaných strán, kam patria opatrovatelia, učitelia, tvorcovia politiky na úrovni EÚ a na vnútroštátnej úrovni, sa môžu stať velvyslancami kampane #SaferInternet4EU.

¹ https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/european-education-area/digital-education-action-plan-action-7-cybersecurity-in-education_sk

Ich úlohou je podporiť kampaň prostredníctvom článkov, blogov, tweetov, zdieľania zdrojov a vzájomnou spoluprácou.

Prieskum

Z celkového počtu 18 maďarských stredných škôl a 20 maďarských gymnázií na Slovensku sa do prieskumu zapojilo 13 stredných škôl s vyučovacím jazykom maďarským (ďalej len VJM) a 17 gymnázií s VJM.

Dotazníky sprostredkovali svojim študentom učители na hodinách maďarského jazyka, etickej výchovy a občianskej náuky. Dotazník je zložený z dvoch častí: (1) demografické údaje a (2) rozšírené parametre. Otázky, ktorými sa zisťoval stav informovanosti respondentov, môžeme rozdeliť do troch kategórií: socio-demografické, regionálne a behaviorálne, t. j. v oblasti správania sa na internete.

Časť konkrétnych otázok k predmetu výskumu bola tiež rozdelená na tri menšie podkapitoly, a to v oblasti ľudských, detských a menšinových národnostných práv. Otázky sa zameriavali hlavne na povedomie, znalosť a názor detí. Vyplnenie dotazníkov sa najprv testovalo na skúšobnej vzorke 20 detí, vyplnenie dotazníka trvalo v priemere 5 až 10 minút. Väčšina žiakov základnej školy považovalo dotazník za zložitý alebo príliš dlhý, preto sme sa rozhodli znížiť počet otázok z pôvodných 100 na 20 demografických a 20 tematických.

Výskum sa uskutočnil prostredníctvom siete vyškolených anketárov na reprezentatívnej vzorke 300 detí vo veku 10 -18 rokov. Údaje sa zbierali metódou online formulárov, štandardizovaných rozhovorov (face-to-face interviews) zaznamenávaných v dotazníkoch. Respondenti sa vyberali na základe kvót. Výberovými znakmi boli pohlavie, vek, veľkosť sídla a región (kraj) bydliska. Veľkosť výberovej vzorky umožňuje zovšeobecniť základné výsledky prieskumu (prvostupňové údaje) na populáciu detí vo veku 10 – 15 rokov s maximálnou odchýlkou $\pm 4,9\%$.

Zloženie súboru podľa pohlavia bolo vyrovnané – 50% chlapcov a 50% dievčat. Z hľadiska veku a ročníka mala každá z troch vytýčených vekových skupín (10-13, 13-15 a 16-18) a ročníkov približne rovnaké (tretinové) zastúpenie. Detí z posledných ročníkov základných škôl, ktoré mali slovenskú národnosť, bolo 95 % a detí inej národnosti bolo 5 %. Podľa veľkosti obce mal súbor rovnomerné rozloženie, rovnako aj podľa kraja.

93 % skúmaných detí navštevovalo štátnu školu, zostávajúcich 7 % chodilo do cirkevnej alebo súkromnej školy. Z hľadiska povinne voliteľných predmetov, ako je etická výchova a náboženská výchova, bola štruktúra súboru skúmaných detí rozčlenená na podiely: jedna tretina ku dvom tretinám: etickú výchovu navštevovalo 34 % a náboženskú 66 %.

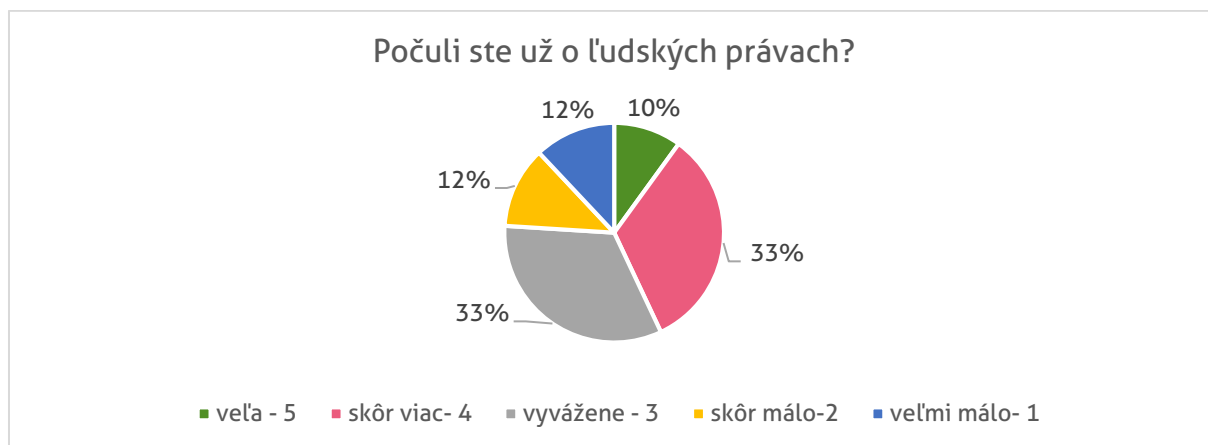
Väčšina skúmaných detí žije s oboma rodičmi (77 %), na iné typy domáceho usporiadania pripadá 23 % - z toho žilo 11% skúmaných detí iba s matkou, 1 % detí len s otcom a ostatné možnosti predstavujú 1 %.

Z hľadiska úrovne vzdelania rodičov boli zastúpené všetky vzdelanostné stupne a rozloženie približne zodpovedalo celkovej štruktúre obyvateľov podľa vzdelania (u mužov najviac zastúpené stredná odborná škola, u žien stredná škola s maturitou, podiel vysokoškolského vzdelania za obidvoch rodičov nad 10 %). Možno teda konštatovať, že sa podarilo získať zastúpenie jednotlivých sociálnoekonomických a demografických skupín v rozsahu zodpovedajúcom všeobecným štatistikám.

Ľudské práva očami detí

Výskum Detí maďarskej národnosti o svojich právach na Slovensku 2019 potvrdil, že ľudské práva sa stali pre väčšinu detí známou témou a deti o nich majú istú mieru informácií a poznatkov. Podľa empirického prieskumu o ľudských právach takmer 30 % detí (28,3 %) už počulo a získané informácie považuje za dostatočné. Rozsah vlastných poznatkov o ľudských právach považuje za nedostatočný až dvojnásobne viac detí (presne 60 %). Zarážajúca je viac ako 10-percentná skupina detí, ktorá doposiaľ o ľudských právach nikdy nepočula (8,8 %), alebo si nie je istá, či o nich počula (2,9 %).

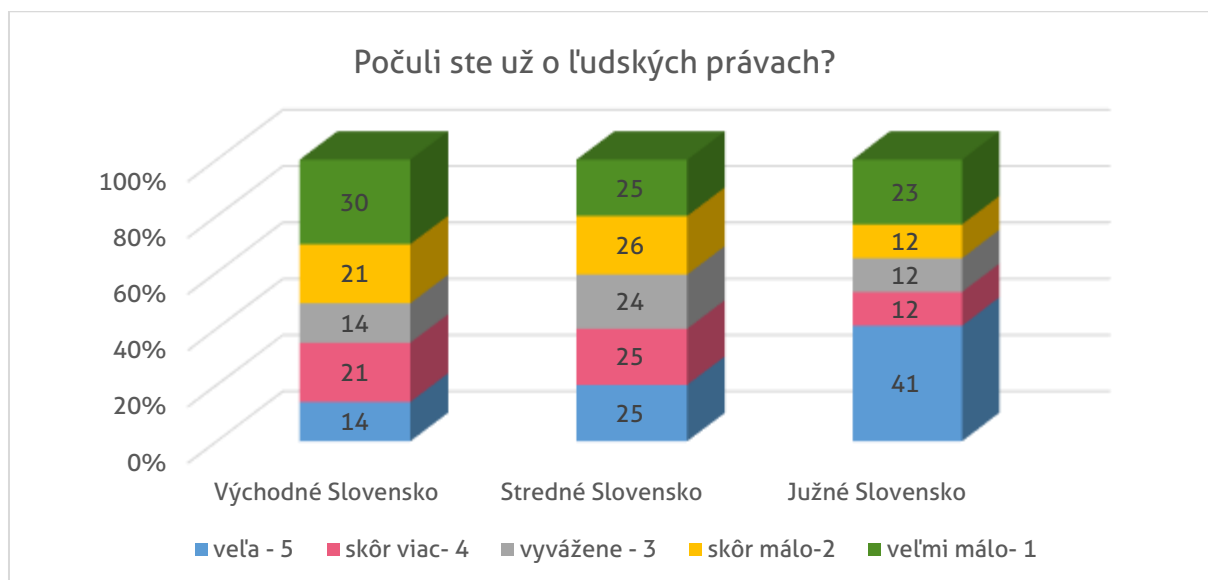
Graf 1: Počul/-a si už niekedy niečo o ľudských právach?



Zdroj: vlastné spracovanie

1.

Graf 2: Všeobecná vedomosť o ľudských právach podľa regiónov Slovenska



Zdroj: vlastné spracovanie

O ľudských právach však počuli deti v okresoch západného Slovenska podstatne menej ako deti v okresoch východného Slovenska. Medzi okresy západného, resp. južného Slovenska patria okresy: Dunajská Streda, Senec, Bratislava, Nové Zámky a Levice (DS, SC, BA, NZ, LV).

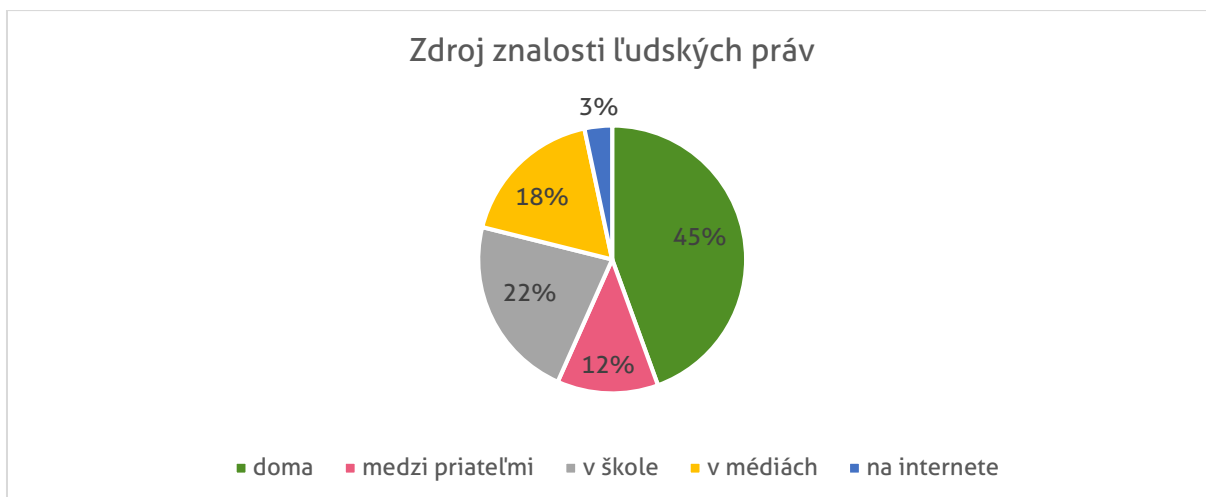
O ľudských právach počulo 41% všetkých detí, zatiaľ čo 14% detí v okresoch východného Slovenska počulo dostatočne veľa, 21% počulo celkom veľa a študenti okresov stredného Slovenska počuli skôr menej ako veľa, dá sa povedať, že ich vedomosti sú vyvážené. Je zaujímavé, že deti maďarskej národnosti žijúce vo východných regiónoch počuli viac o ľudských právach. Keby sme študovali vzorku podrobnejšie, ukázalo by sa, že tieto znalosti získali v škole a v rodine.

Výsledky naznačujú, že verejne dostupné informácie, cielené kampane, aktuálne školské osnovy a iné informačné aktivity nevytvárajú dostatočný priestor na diskusiu o otázkach ľudských práv. Väčšina detí pociťuje istý deficit poznatkov v danej oblasti, z čoho sa dá usudzovať, že deti majú záujem o ľudsko-právnu tematiku, avšak ponúkaný rozsah informácií tohto druhu ich záujmu nezodpovedá. Z tohto hľadiska niet v rámci výskumnej vzorky výrazných rozdielov medzi dievčatami a chlapcami, ako ani medzi vekovými skupinami.

Významnejší rozdiel sa ukázal v roku 2009 (UNICEF, 2009) len medzi deťmi, ktoré v škole navštevujú etickú a náboženskú výchovu. V skupine frekventantov etickej výchovy považuje informácie o ľudských právach za dostatočné 35 %, kým v skupine detí navštevujúcich náboženskú výchovu len 25 %. Naopak, o ľudských právach nikdy nepočuli len 4 % detí navštevujúcich etickú výchovu, kým z detí navštevujúcich náboženskú výchovu až 11 %. Uvedené zistenie je dôležité najmä z hľadiska efektivity hlavného zdroja informácií o ľudských právach, ktorým je škola (pozri Graf 3). Vo výskume v roku 2019 sa potvrdilo to isté, len v menšej miere.

ZDROJE INFORMÁCIÍ O ĽUDSKÝCH PRÁVACH

V odpovediach na otázku odkiaľ, z akých zdrojov a v akom prostredí sa deti najviac dozvedajú o problematike ľudských práv, jednoznačne dominuje prostredie školy. Sledovali sa všetky predpokladané dostupné zdroje informácií o ľudských právach (spolu 6), pričom úlohou respondentov bolo uviesť taktiež rozsah informácií, ktoré z daného zdroja získavajú. Rebríček zdrojov informovanosti detí o ľudských právach z hľadiska ich potenciálu je nasledovný: takmer 40 % detí uviedlo, že sa o ľudských právach dozvedá veľa v škole, druhým najdôležitejším zdrojom informácií je rodina, ktorú však uvádza iba 20 %. V poradí tretím zdrojom (u 16 % respondentov) je rozhlas a televízia. Nasledujú tlačové médiá a rôzne záujmové skupiny, s ktorými deti trávia voľný čas, sú uvádzané iba u 5 % respondentov.

Graf 3: Kde sa dozvedáš – počúvaš, či čítaš - o ľudských právach?


Zdroj: vlastné spracovanie

Celkovo školu ako zdroj informácií o ľudských právach uviedlo najviac detí (takmer 90 % detí): z nich približne 22 % hodnotí školu ako miesto, kde sa o ľudských právach dozvedá veľa (na rozdiel od roku 2009 s 40%ami); vyše 45 % konštatovalo malý rozsah informácií získaných v rodine (oproti 50%); a takmer 33 % uviedlo, že v škole ani v rodine sa o ľudských právach nedozvedá vôbec, ale 18% počulo o nich z médií a 12% od rovesníkov. Prekvapujúce malé percento, len 3% detí sa priznalo, že sa o ľudských právach dozvedeli prostredníctvom internetu (Graf 3). Jedným z výsledkov je poznatok, podľa ktorého 10% respondentov vo veku 10-14 o ľudských právach nepočulo vôbec. Najmä posledný zistený údaj je podnetom pre školy, najmä v kontexte povinnej súčasti ľudsko-právnej tematiky v učebných osnovách základnej školy.

Detské práva

Dohovor o právach dieťaťa (ďalej len Dohovor) stanovuje veľmi dôležité zásady, z ktorých sú tri zdôraznené. Ide o pojmy ako detstvo, zákaz diskriminácie, a najlepší záujem detí.

DETSTVO PODĽA ČLÁNKU 1

Pojem detstvo je definované v článku 1.

Dieťa je osoba mladšia ako 18 rokov, pokiaľ nedosiahla plnoletosť podľa platných právnych predpisov. Spravidla sa za dieťa považuje každý do veku 18 rokov, čo je horná hranica detstva. V krajinách, v ktorých dospelosť začína v neskoršom veku, sa ustanovenia dohovoru uplatňujú v týchto krajinách až do veku 18 rokov. V prípade, že osoba dosiahne vek plnoletosti pred dovŕšením 18 rokov veku, z dôvodov a spôsobom ustanoveným osobitným štatútom, sa osobitná právna ochrana ustanovená v Dohovore už neuplatňuje.

ZÁKAZ DISKRIMINÁCIE V ČLÁNKU 2

Štáty, ktoré sú zmluvnými stranami Dohovoru, rešpektujú a zabezpečujú práva dieťaťa, ktoré patria do ich právomoci, v súlade s Dohovorom. Zároveň majú povinnosť chrániť deti pred každou formou diskriminácie, najmä na základe ich rasy, farby pleti, **pohlavia, jazyka, náboženstva**, politického alebo iného názoru, štátnej príslušnosti alebo sociálneho pôvodu, finančného stavu, zdravotného postihnutia, narodenia alebo iného postavenia. Štáty,

ktoré sú zmluvnou stranou tohto Dohovoru, sú povinné prijať vhodné opatrenia na účinnú ochranu dieťaťa pred všetkými formami diskriminácie a represálií, ktoré ho môžu ovplyvniť kvôli právnemu stavu, činnostiam, názorom alebo presvedčeniu jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo rodinných príslušníkov.

Najlepší záujem dieťaťa v článku 3

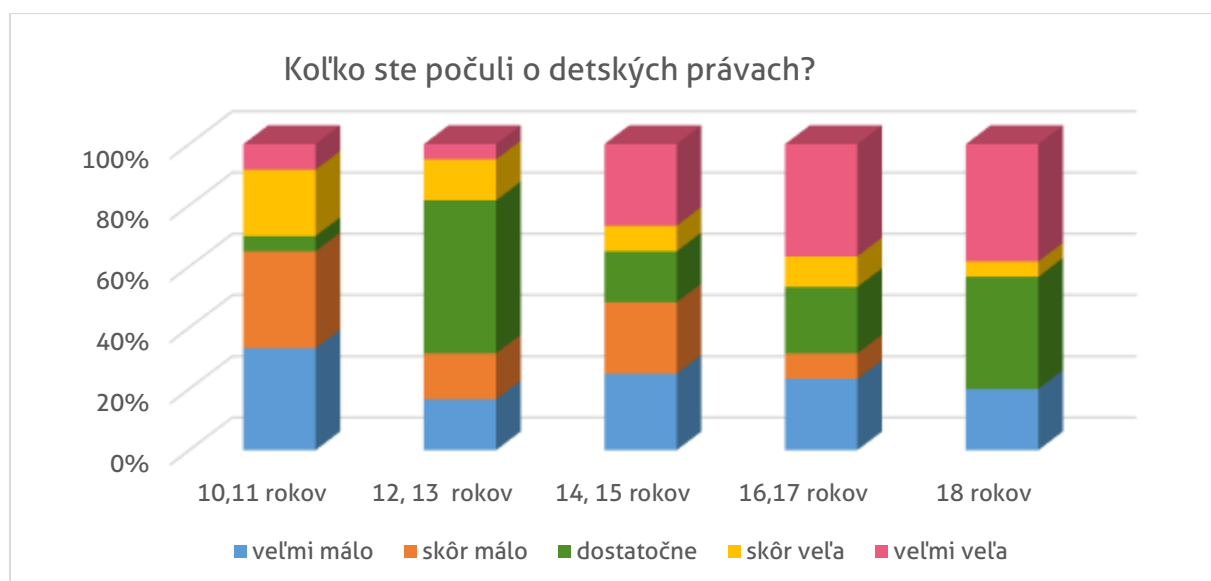
Pýtali sme sa detí, čo im prvé napadne v súvislosti s témou detské práva a výsledky sme zosumarizovali v tabuľke 1. Napriek tomu, že niektoré odpovede boli prekvapivé, odrážajú najčastejšie asociácie detí súvisiace s témou.

Tabuľka 1: Asociácie na tému Detské práva

Najčastejšie slová, ktoré ste počuli, keď ste počuli o právach detí	Aká bola prvá vec, ktorá vám prišla na myseľ pri pojmoch detské právo? - niektoré myšlienky	Aké bolo najviac šokujúce „právo dieťaťa“?
Deti majú právo na život (92)	„Nenechajte deti biť a nebite ich doma, ale rešpektujte ich	Nezaručujte dieťaťu povinnosti, kým je dieťa.
Dieťa má právo na vzdelanie. (91%)	Nedávajte dieťaťu povinnosti, kým je dieťa.	Dieťa má právo na internet všade a nelimitovane
Dieťa má právo na odpočinok (42)	Učiť sa a študovať ďalej	Dieťa má právo na vreckové

Zdroj: vlastné spracovanie

GRAF 4: ROZSAH ZÍSKAVANÝCH INFORMÁCIÍ O DETSKÝCH PRÁVACH



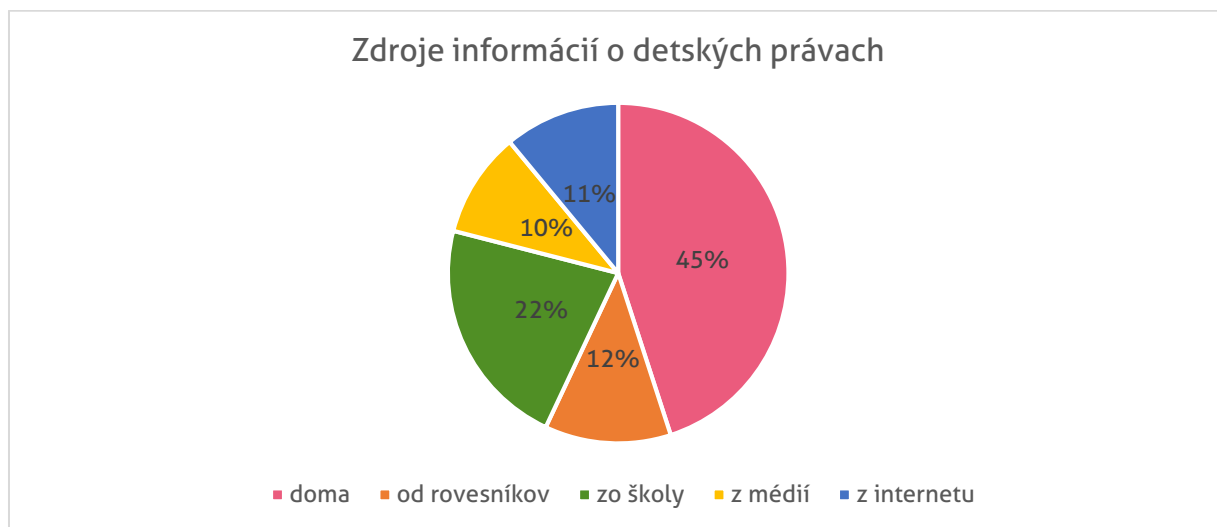
Zdroj: vlastné spracovanie

ŠKOLA AKO ZDROJ INFORMÁCIÍ O DETSKÝCH PODĽA POHLAVIA (v %)

Školu ako miesto, kde sa o ľudských právach dozvedajú veľa, uvádzali viac dievčatá, než chlapci – 43% dievčat a 34% chlapcov (o 10% menej). Je zaujímavé, že pozitívne hodnotenie informovanosti o ľudských právach na pôde školy prevažuje v štátnych a cirkevných školách a najmenej v súkromných (podiel neštátnych škôl v skúmanej vzorke sú ale veľmi nízke). Tento názor na školu zdieľajú deti bez ohľadu na to, či navštevujú etickú alebo náboženskú výchovu. S dosiahnutým vekom a výškou navštevovaného ročníka základnej školy toto percento stúpa, pričom sa najväčšie rozdiely prejavujú medzi žiakmi 7. a 8. ročníka. Celkovo vieme konštatovať, že najmenej

využívaný informačný zdroj je konverzácia s rovesníkmi a internet, spolu s tradičnými médiami. Najviac informácií sa dostáva deťom z rodín a zo školy, škola však obsadila až druhé miesto.

Graf 5: ZDROJE INFORMÁCIÍ O DETSKÝCH PRÁVACH –DIEVČATÁ



Zdroj: vlastné spracovanie

V prípade ostatných zdrojov informácií, podľa očakávania, význam masovokomunikačných prostriedkov rastie na úkor rodiny ako informačného zdroja. V tejto skupine zreteľne dominuje rozhlas a televízia, ktorých význam je porovnateľný s rodinou. Silné miesto u súčasných detí získal aj internet, ktorý zatlačil do úzadia tlačene médiá. Spolu 10% (v roku 2009 bolo až 16%) detí uvádza, že z rozhlasu a televízie sa dozvedajú veľa informácií o ľudských právach, o internete to hovorí 11% (v roku 2009 bolo až 14%) a zo školy len 22%. Na druhej strane polovica detí považuje internet za zdroj informácií, z ktorého sa o ľudských právach nedozvedajú vôbec nič. **Veľký záujem detí o nové médiá je zároveň aj veľkou výzvou pre rozvoj informačných a vzdelávacích programov sprostredkovaných cez internet a špeciálne cielených na jednotlivé vekové kategórie detí. Zároveň ostáva obrovský nepokrytý priestor záujmových a voľnočasových aktivít, ktoré deti považujú jednoznačne za prostredie, z ktorého sa o detských právach dozvedajú najmenej (viac ako 60% sa nedozvedá vôbec nič). S takýmto hodnotením sa stotožňujú takmer všetky deti, bez väčších rozdielov z hľadiska pohlavia, veku či bydliska. Jediné rozdiely sa objavujú v závislosti od vzdelania rodičov, kde je priama závislosť medzi úrovňou spokojnosti detí pri hodnotení voľnočasových aktivít ako dobrého zdroja informácií o ľudských právach a úrovňou vzdelania ich rodičov.**

Skúmaná vzorka vypovedá, že prevažná väčšina detí nezískava zo školy žiadne konkrétne informácie o detských právach. Informovanosť o detských právach považuje za dostatočnú len 32% opýtaných, kým vo vyšších ročníkoch je to viac ako 40%. Zdá sa, že rozsah informovanosti je výraznejší u detí vo veku 14-15 rokov, avšak to je už veľmi neskoro. Podobné zistenia boli konštatované už vo výskume Medzinárodného strediska pre štúdium rodiny v roku 2002, avšak situácia sa odvetvy nevyvíja požadovaným smerom (MSŠR 2002).

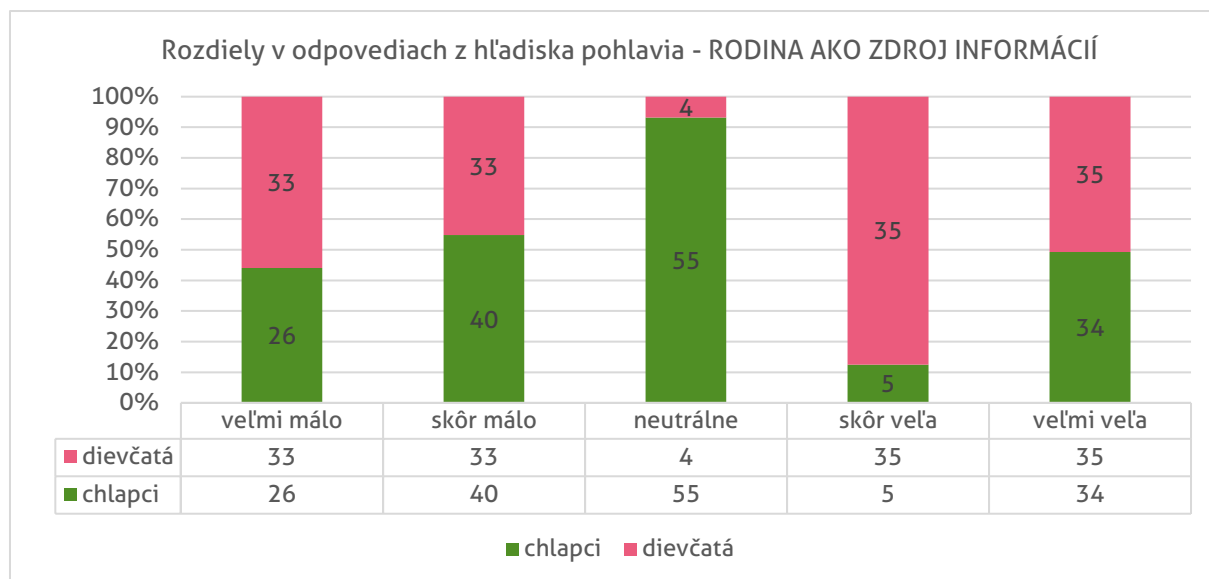
RODINA AKO ZDROJ INFORMÁCIÍ O DETSKÝCH PRÁVACH PODĽA VYBRANÝCH CHARAKTERISTÍK (v %)

Skola ako zdroj informácií o ľudských právach sa zaradila na druhé miesto za rodinou. Je to zaujímavé zistenie, vzhľadom na špecifikum ľudsko-právnej tematiky a na pomerne prevládajúci názor o primárnej úlohe školy pri formovaní dieťaťa v tejto oblasti v rodine

Od rodičov a príbuzných sa deti o ľudských právach dozvedajú pomerne veľa, pre takmer polovicu z nich rodina funguje ako slabý informátor o ľudských právach, pričom je závažné, že až takmer 30% detí hovorí, že o detských právach sa z rodiny nedozvedá vôbec nič.

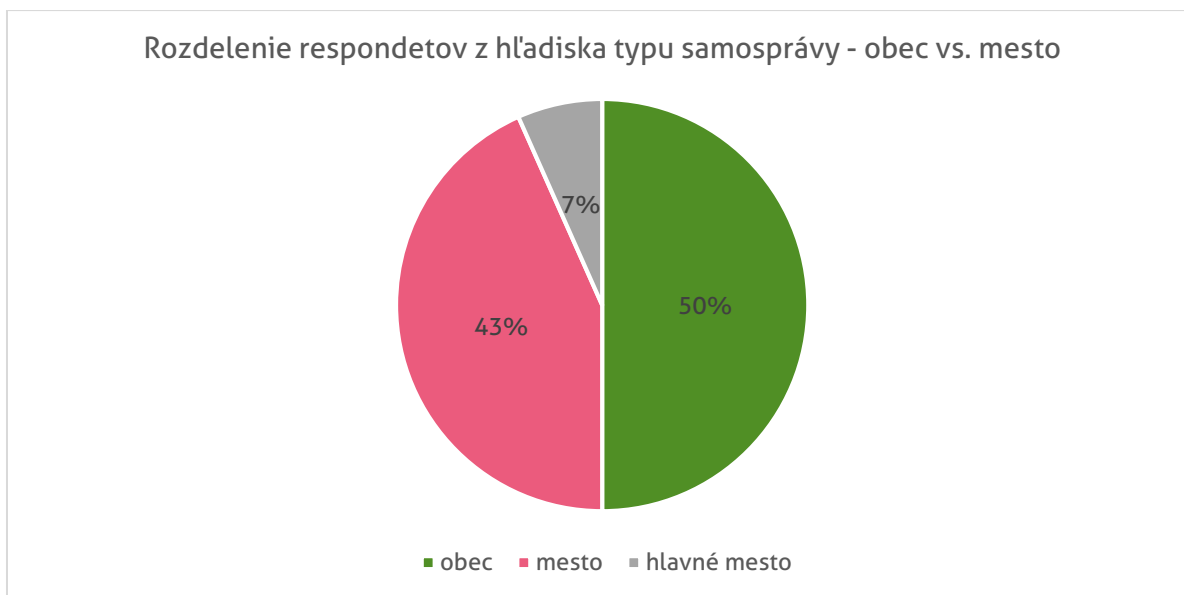
Mieru informácií získaných od rodiny pozitívnejšie hodnotia dievčatá (90% dievčat z rodiny získava veľa informácií, u chlapcov to uviedlo iba 10%). Je tiež možné konštatovať, že so vzrastajúcim vekom detí rastie aj kritickosť detí voči rodine ako zdroja informácií o detských právach - napríklad 25% respondentov má názor, že z rodiny sa o detských právach dozvedá veľmi veľa, tento názor vyslovuje len 35 respondentiek a 34 respondentov z kategórie veľmi veľa", čo znamená 48 % žiačiek a 52 % žiakov z kategórie veľmi veľa.

GRAF 6: POROVNANIE RESPONDETOV Z HĽADISLA POHLAVIA V PRÍPADE „RODINA AKO ZDROJ INFORMÁCIÍ“



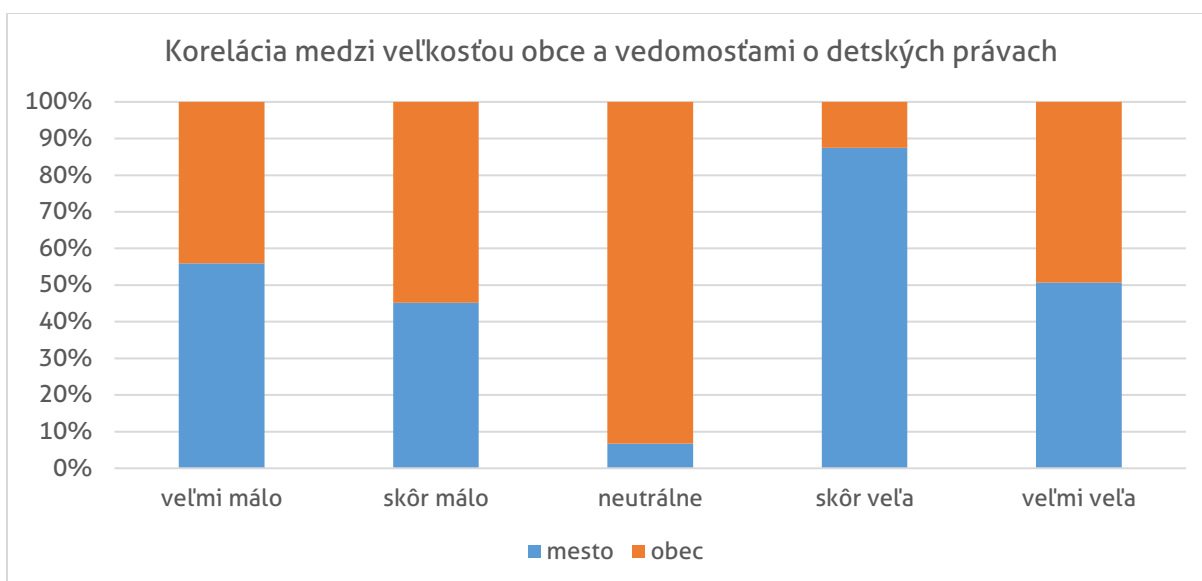
Zdroj: vlastné spracovanie

Je potrebné zohľadniť aj skutočnosť, že niektoré hodnoty, normy či poznatky sprostredkované v rodine, síce majú ľudsko-právny charakter, no deti ich nemusia dať do súvisu s témou ľudských práv, ktorá je v škole či médiách presnejšie terminologicky pomenovaná. Napriek tomu zistené údaje signalizujú potrebu detí viac hovoriť o ľudských aj detských právach, aj v prostredí rodiny.

Graf 7. Rozdelenie respondentov z hľadiska typu samosprávy - obec versus mesto


Zdroj: vlastné spracovanie

Z výskumu tiež vyplýva, že situáciu v škole pozitívnejšie hodnotia deti, ktoré navštevujú náboženskú výchovu a deti, ktoré žijú v malých obciach (2-5 tisíc obyvateľov). Pomerne silná korelácia sa prejavila medzi výškou vzdelania rodičov a pozitívnym hodnotením rodiny ako zdroja informácií o ľudských právach. Čím vyššie je vzdelanie – najmä v prípade otca, tým častejšie deti uvádzajú, že sa z rodiny o ľudských právach dozvedajú veľa. Dané zistenie potvrdzuje výsledky iných výskumov, ktoré poukazujú na absenciu informovanosti o ľudských právach u dospeljej populácie s prevažujúcim nižším stupňom vzdelania. Môžeme konštatovať, že informovanosť sa prenáša z rodiča na dieťa, a ako uvádzajú aj samotné deti, pociťujú to ako prekážku pri dostatočnej informovanosti o téme ľudských práv. Pozitívne hodnotenie školy stúpa úmerne so vzdelaním rodiča, z čoho možno usudzovať, že rodičia s vyšším vzdelaním venujú pozornosť výberu školy a jej odbornej úrovni.

Graf 8: Korelácia medzi veľkosťou obce a vedomosťami o detských právach


Zdroj: vlastné spracovanie

Z hľadiska veľkosti bydliska sa neukázali podstatné rozdiely v hodnotení vedomostí a znalostí o detských právach, aj keď v obciach prevažuje negatívne hodnotenie, kým v meste sú vedomosti deťmi hodnotené ako postačujúce.

ZHRNUTIE a ZÁVERY

Jednou zo základných podmienok úspešného naplňania Dohovoru o právach dieťaťa je dostatok informácií o Dohovore a jednotlivých právach z neho vyplývajúcich. Tieto poznatky a informácie majú – na rozdiel od iných ľudsko-právnych dohovorov – špecifický charakter, pretože ich adresátom sú rovnako dospelí, ako aj deti.

Článok 42 tohto dokumentu OSN zaväzuje všetky krajiny, ktoré Dohovor ratifikovali, aby využili zodpovedajúce prostriedky a v širokej miere informovali o zásadách a ustanoveniach tohto Dohovoru tak dospelých, ako aj medzi deťmi. Na základe výsledkov realizovaného výskumu môžeme konštatovať, že deti posledných troch ročníkov všetkých typov základných škôl na Slovensku majú o ľudsko-právnu tematiku a špeciálne o práva dieťaťa vysoký záujem, disponujú istým objemom poznatkov a vedia k tejto téme zaujať vlastné stanovisko.

Zároveň je však evidentné, že tieto deti nie sú spokojné s rozsahom a množstvom ponúkaných informácií: za dostatočné ich považuje len necelá tretina skúmaného súboru. Po bližšej analýze toho, akých detí sa nedostatok informácií a následná nižšia schopnosť formulácie stanovísk a relevantných postojov najviac dotýka, sme zistili štyri dôležité súvislosti:

(1) Prvá sa viaže na vek detí a ide v podstate o známu skúsenosť, že so zvyšujúcim sa vekom detí sa zvyšuje aj vedomostná úroveň v tejto oblasti a stúpa aj vyhranenosť a kritickosť v hodnotiacich postojoch k tejto téme. Napriek známym faktorom je potrebné znovu pripomenúť dôležitosť skorej a postupnej výchovy detí k ľudským právam a rovnako k právam dieťaťa. Výskumom signalizovaný nárast informovanosti najmä v posledných dvoch rokoch povinnej školskej dochádzky poukazuje na neskorý začiatok s výučbou a na nesyntetický priebeh výučby v rámci vzdelávacieho procesu. Výkyvy v poznatkovej úrovni detí v jednotlivých školách či obciach poukazujú zasa na mimoriadnu dôležitosť náležitej odbornej prípravy pedagógov a pedagogičiek pre tieto témy, ako aj dôležitosť výberu vhodných špecialistov pre danú oblasť výučby. Tieto skutočnosti môžu úzko súvisieť aj s ďalšími dvoma skutočnosťami ovplyvňujúcimi povedomie detí o svojich právach. Ide o (2) veľkosť sídla, kde sa opakovane ukazuje zvyšovanie informovanosti v závislosti od veľkosti bydliska dieťaťa, t. j. čím väčšia obec, tým širšie a exaktnejšie poznatky. Ďalej je to (3) národnosť detí, kde sa prejavujú výraznejšie rozdiely medzi deťmi slovenskej národnosti a deťmi iných národností – tie majú vedomosti o právach dieťaťa na nižšej úrovni. Vo všetkých skúmaných oblastiach ľudských práv a práv detí, vrátane násillia, sa prejavila (4) silná pozitívna korelácia medzi rastúcou úrovňou vedomostí detí a rastúcou vzdelanostnou úrovňou rodičov. Tento fakt poukazuje na priamy vplyv rodiny a rodinného zázemia na vedomosti a formovanie názorov detí na ľudské práva, ako aj nepriamy vplyv rodiny – napr. cez rovnosť šancí pri výbere školy, záujmového krúžku a podobne. Na základe týchto skutočností môžeme konštatovať potrebu zvýšenej pozornosti pri výchove a osвете detí žijúcich prevažne v menších obciach, ktoré sú inej ako slovenskej národnosti a žijú v rodinách s nízkou vzdelanostnou úrovňou rodičov.

Keďže výskum bol koncipovaný ako príspevok k 20. výročiu podpísania Dohovoru o právach dieťaťa, za povšimnutie stojí aj stav informovanosti našich detí o tomto základnom dokumente v oblasti detských práv. Žiaľ musíme konštatovať, že viac ako polovica 13 – 15-ročných detí o Dohovore nikdy nepočula alebo si nie je istá, či počula. 48% detí odpovedajúcich explicitne, že o Dohovore ešte nikdy nepočuli, je takmer alarmujúco vysoké

číslo vzhľadom na zloženie súboru (deti pred ukončením základnej školy) a existujúce školské osnovy (obsahujúce tému detských práv).

Porovnaním existujúcich údajov s údajmi z minulosti dochádza dokonca k zhoršovaniu vedomostnej úrovne detí o Dohovore. V tomto smere sa odporúčania Výboru OSN pre práva dieťaťa pre SR z rokov 2000 a 2007 javia ako nanajvýš aktuálne. Na druhej strane výskum potvrdil potešujúci fakt, že väčšina detí pozná a vie vymenovať viaceré detské práva a vie posúdiť aktuálny stav spoločenskej garancie ich dodržiavania.

Právo na vzdelanie môžeme považovať za všeobecne známe právo, uviedlo ho vyše 90% detí. Druhým právom, všeobecne známym pre väčšinu detí, je právo na ochranu pred násilím. V tomto smere ide o pomerne neočakávaný výsledok súvisiaci s postupným odtabuizovaním tejto témy, zvyšovaním povedomia o násilí, ktorý si istotne zaslúži v budúcnosti väčšiu pozornosť a hlbšiu analýzu. Vo výskume sme sa podrobnejšie venovali jednému z aspektov tematiky násilia, a to fyzickým trestom – postojom a skúsenostiam detí s nimi.

Vzhľadom na prebiehajúcu európsku kampaň nulovej tolerancie k internetovému násiliu nás zaujímal aj pohľad detí na daný problém, keďže viaceré výskumy u dospelaj populácie potvrdzujú vysokú toleranciu k používaniu internetu dennodenne, keďže oni sami vykonávajú rôzne online aktivity, najmä tzv. výchovno-vzdelávacie aktivity. V tejto oblasti zostávajú u rodičov a dospelých silné stereotypné predstavy vo vzťahu k správnej výchove detí a používaniu digitálnych „výchovných prostriedkov“. Výskum jednoznačne ukazuje, že absolútna väčšina detí (viac ako 90%) zásadne odmieta použitie akejkoľvek formy online násilia a kiberšikany. Ďalej môžeme konštatovať, že na rozdiel od dospelých, je u našich detí v posledných ročníkoch základnej školy takmer nulová tolerancia k fyzickým trestom. Aj v tomto prípade miera odmietania telesných trestov koreluje so známymi faktormi – najmä so vzdelaním rodičov a veľkosťou bydliska. Inými slovami – u detí z rodín so vzdelanostne nižšou úrovňou rodičov žijúcich v menších obciach, väčšinou neslovenskej národnosti, je akceptácia rôznych foriem fyzických trestov vyššia a zrejme dochádza aj k zvýšenej miere prenosu či kopírovania správania a postojov dospelých v tejto oblasti.

Osobné skúsenosti s násilným správaním sa u našich detí viažu na prostredie školy, na prostredie kamarátskych skupín a miesta pre voľno-časové aktivity mladých. Vzhľadom na dĺžku času, ktorý deti v tomto prostredí strávia, ide o veľmi nebezpečnú tendenciu. Násilie a agresivita v online prostredí medzi deťmi v období začínajúceho dospievania si rozhodne zaslúži podrobnejšiu analýzu a širšiu diskusiu s aktívnou účasťou detí.

Výskum znova potvrdil chronicky známy poznatok o skúsenostiach detí s násilím vo virtuálnej realite, o prítomnosti násilia v televízii a v posledných rokoch aj na internete. Jedna tretina skúmaných detí sa s online násilím v televízii stretáva často a vyše 40% občas. Znamená to, že je potrebné ďalej pokračovať v tlaku na znižovanie tejto tendencie, hľadať účinnejšie spôsoby sankčného a nesankčného charakteru, ako ochrániť naše deti pred negatívnym vplyvom prezentácie násilia v televízii, no rovnako aj v ostatných médiách.

Záverom je možné konštatovať, že výskum otvoril viacero tém a otázok uplatňovania práv detí na Slovensku, čo bolo aj jedným z jeho cieľov. Z odpovedí detí je možné zachytiť mnohé znepokojujúce signály, ale aj povzbudivé tendencie, ktorým sa bude potrebné v budúcnosti hlbšie venovať. Zmienaná „budúcnosť“ by mala začínať v každom momente prítomnosti, pretože doba detstva je v individuálnej rovine časovo obmedzená, rýchlo ubieha, no jej dôsledky sú dlhodobé a môžu byť aj veľmi závažné. V preambule Dohovoru o právach dieťaťa je aj v tomto ohľade nadčasový odkaz: „Dieťa musí byť úplne pripravené žiť v spoločnosti vlastným životom a vychovávané v duchu ideálov vyhlásených v Charte Spojených národov, a to najmä v duchu mieru, dôstojnosti, znášanlivosti, slobody, rovnosti a solidarity.“

BIBLIOGRAFIA:

1. Amnesty International Slovakia, Prieskum verejnej mienky, 2008. november.
2. Bodnárová, B. – Filadelfiová, J.: Uplatňovanie práv detí v praxi, MSŠR, Bratislava 2002.
3. Bodnárová, B. – Filadelfiová, J.: Domáce násilie a násilie páchané na ženách. SSPR, Bratislava, 2003.
4. Poláková, V.: Vzdelávanie a uplatňovanie ľudských práv v základných a stredných školách, Ústav informácií a prognóz školstva, Bratislava, 2005.
5. Dohovor o právach dieťaťa. Zb. zákonov č. 104/1991.
6. Monitorovacie správy o dodržiavaní práv dieťaťa v SR. SNSLP, Bratislava, 2006, 2008.
7. The Global Initiative to End all Corporal Punishment of Children. Dostupné online:
<http://www.endcorporalpunishment.org/>
8. Výskumné správy Kultúrneho združenia Rómov Slovensku, Banská Bystrica, 2006, 2009.
9. UNDP: Správa o životných podmienkach rómskych domácností na Slovensku. Filadelfiová – Gerbery – Škobla, 2006. Dostupné online:
<http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/pdf/SlovakianQuestionAnswer.pdf>
10. UNICEF Slovensko: Deti o svojich právach – 2009, <https://www.iuventa.sk/sk/Vyskum-mladeze/Vyskumy-katalog-dat/2009/Deti-o-svojich-pravach-Slovensko-2009.alej>
Slovenský výbor pre UNICEF (autori záverečnej správy: Peter Guráň, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva; Jarmila Filadelfiová, EsFem)
11. Zákon o sociálno-právnej ochrane a sociálnej kuratele (305/2005).
12. Zákon o rodine (301/2005).
13. http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/pdf/StrategyProgramme_en.pdf
14. <http://www.lidovky.cz/cesi-pro-telesne-tresty-deti-dg8>
15. <http://www.fmg.sk/clanky/zakaz-pouzivat-telesne-tresty-je-nebezpecny-tvrdi-palko-4893.html>
16. www.snslp.sk
17. www.undp.org
18. http://www.coe.int/t/transversalprojects/children/pdf/StrategyProgramme_en.pdf
19. www.ivo.sk
20. www.sspr.gov.sk
21. www.aspekt.sk
22. <http://www.suli.sk/organizations.php?section=kis>
23. <https://tomasikovozs.edupage.org/text/?text=text/text5&subpage=2>